

okunan kaside, 140. beytinden itibaren felçlilere şifa maksadıyla yedi gün süreyle okunmaktadır. Hattatlar da meşk derslerinde genellikle bu kasideyi yazarlar. İbn Teymiyye'den itibaren Selefler 33, 109, 152 ve 154. beyitlerde şairin Hz. Peygamber'i övgüde aşırı gittiğini ileri sürerek kasideyi eleştirmiş ve okunmasının bid'at olduğunu iddia etmişlerdir.

İslâm dünyasında *Kasidetü'l-bürde* kadar meşhur olan ve çok okunan, üzerine şerh, hâşiye, tahmîs, tesdîs, tesbî', taştîr ve nazîreler yazılan bir başka kaside yoktur. Bu konuda yazılan eserler başlı başına bir literatür oluşturacak kadar büyük bir yekûn tutmakta ve bir araştırmaya göre sayıları 330'u bulmaktadır (Sezer, sy. 10 [2000], s. 66). İslâm milletlerinin konuştuğu hemen bütün dillere nazım ve nesir olarak tercüme edilen kaside Grekçe, Latince, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Almanca'ya, Afrika ve Güney Asya'daki mahallî dillere de çevrilmiştir.

Kaside üzerine yazılan şerhlerin sayısı yüzün üzerinde olup yayımlananlar şunlardır: Şemseddin Muhammed el-Feyyûmî (Bulak 1287); Hâlid b. Abdullah el-Ezherî (Kahire 1282, 1286; Bulak 1297; İskenderiye 1288; Bağdat 1966); İbn Hacer el-Heytemî (Mısır 1307; Bulak 1302; Kahire 1304, 1308, 1311, 1322); İbn Âşir el-Fâsî, *Şifâ'ü'l-kalbi'l-cerîh* (Kahire 1296); Muhammed el-Misrî, *Câmi'u'l-künûz* (Kahire 1286); Sadaka el-Kâhîrî (Bombay 1884); Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Bennîs, *Levâmî'u envârî'l-kevâkib* (Fas 1296, 1317; Bulak 1296); Ömer b. Ahmed Harpûti, *Asidetü's-şehde* (İstanbul 1289, 1292, 1298, 1318, 1320; Bulak 1291); Hasan el-İdvî, *en-Nefeâtü's-Şâzeliyye fî şerhi'l-Bürdeti'l-Bûşîriyye* (Kahire 1297); Ahmed Fethî (Kahire 1340); Şeyhzâde Muhyiddin Mehmed, *Râhatü'l-ervâh* (İstanbul 1306, 1320); Şeyhülislâm Mekkî Mehmed Efendi, *Tevessül* (İstanbul 1251, 1300); Edirne Müftüsü Fevzi Efendi, *Fethu'l-verde* (İstanbul 1284); Erzurumlu Hasan Fehmi, *Mecma'u'l-fezâ'il* (İstanbul 1330); Selânikli Osman Tevfik, *Şerhu'l-Bürde* (İstanbul 1300; Kahire 1313); H. M. Ziyâeddin, *Tercüme-i Kasidetü'l-bürde* (şerh, İstanbul 1331); Hasan Fehmî b. Halîl, *el-İktisâd* (İstanbul 1328); Âbidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Kaside-i Bürde* (İstanbul 1299; bu eser Ömer Faruk Harman tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır, İstanbul 1977); Kayaçıklı Süleyman Efendi, *Şerhu Kasidetü'l-bürde* (İstanbul 1299); Mehmed b. Halîl,

Şerh ve Tercüme-i Kasidetü'l-bürde (İstanbul 1327); Dağıstanlı Abbas Efendi (İstanbul 1300); Rusçuklu Mehmed Hayri, *Türkçe Kaside-i Bürde Şerhi Hediye* (İstanbul 1299).

Kasidetü'l-bürde'ye yapılan tahmîslerin sayısı da altmış civarında olup başlıcaları şöylece sıralanabilir: Şeyhülislâm Mehmed Şerif Efendi (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 299/1); Süleyman Nahîfî (İstanbul 1258, Nahîfî'nin bunun dışında Arapça ve Farsça tahmîsleri de bulunmaktadırlar); Şeyhülislâm Hocaâzâde Esad Efendi (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 299/2; Millet Ktp., nr. 3115/5); İsmâil Müfid Efendi (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 237/15); Rusçuklu Mustafa Resâ Efendi (İstanbul 1262); Nasîrüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Es'ad el-Feyyûmî (Süleymaniye Ktp., Hüsnü Paşa, nr. 614); Şeyhülislâm Mekkî Mehmed Efendi (Murad Molla Ktp., nr. 1544); Edirne Müftüsü Fevzi Efendi (İstanbul 1284). Mahmut Kaya, *Kaside-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş* adıyla eserin tercümesini verdikten sonra onu ayrıca nazmetmiştir (İstanbul 2001).

BİBLİYOGRAFYA :

Bûşîrî, *Divânü'l-Bûşîrî* (nşr. M. Seyyid Kîlânî), Kahire 1374/1955; Safedî, *el-Vâfî*, III, 105-113; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 362-369; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1331-1336; Brockelmann, *GAL*, I, 264-267; *Suppl.*, I, 467-472; Mahmut Kaya, *Şaraf al-din al-Bûşîrî ve al-Kavâkib al-durriyya fî medhi hayri'l-berriyya (Kasidet al-Burda)*, (lisans tezi, 1972), İÜ Ed. Fak. Ktp., nr. 8946; a.mlf., *Kaside-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, İstanbul 2001, s. 11-13; Muhammed Bûzîne, *Kasidetü'l-bürde ve mu'ârazâtühâ*, Tunus 1994; H. İbrâhîm Şener, *Kaside-i Bürde, Kaside-i Bür'e ve Su Kasidesi*, İzmir 1995; Muhammed Câde'l-Bennâ, "el-Bûşîrî ve şîruhu'n-naqdî'l-ictimâ'î", *ME*, XLIII/2 (1971), s. 153-157; Ömer Muhammed et-Tâlib, "Kasidetü Bânet Sufâd ve mu'ârazâtühâ", *Âdâbü'r-râfideyn*, XIII, Musul 1981, s. 183-220; M. Receb en-Neccâr, "Bürdetü'l-Bûşîrî: Kırâ'e edebiyye ve fülkürîyye", *Havliyyâtü Külliyyeti'l-âdâb*, VII, Kûveyt 1406/1986, s. 6-94; Es'ad et-Tayyib, "el-Bürde ve'l-a'mâlû'lletî dâret havlehâ", *Türâşünâ*, X/1-2, Kum 1415, s. 162-253; İsmail Hakkı Sezer, "Kaside-i Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi", *Sûlâhiyyat Fakültesi Dergisi*, sy. 10, Konya 2000, s. 65-88; René Basset, "Bûşîrî", *JA*, II, 822; a.mlf., "Bürde", a.e., II, 837-838.

MAHMET KAYA

el-KASİDETÜ'L-HÂKÂNİYYE (القصيدۃ الحاقانیة)

Mûsâ b. Ubeydullah el-Hâkânî'nin
(ö. 325/937)

tecvide dair ilk eserin müellifi olarak
tanınmasını sağlayan kasidesi
(bk. HÂKÂNÎ, Mûsâ b. Ubeydullah).

el-KASİDETÜ'L-HEMZİYYE

(القصيدۃ الهمزیة)

Bûşîrî'nin

(ö. 695/1296[?])

H. Peygamber için yazdığı kaside.

Bûşîrî'nin hacdan döndükten sonra Resûl-i Ekrem'e ve mukaddes beldelere karşı duyduğu şevk ve heyecanını tazelemek üzere yazdığı *Ümmü'l-kurâ fî medhi hayri'l-verâ* adlı kaside redif harfi hemze olduğu için *el-Kasidetü'l-hemziyye (fî'l-medâ'ihî'n-nebeviyye)* diye tanınmıştır. 455 beyitten oluşan ve aruzun hafif bahriyle kaleme alınan eser şairin kasideleri arasında en uzun olanıdır. Bûşîrî, *Kasidetü'l-bürde*'sinde klasik Arap kaside geleneğine uyarak şiire gazeli hatırlatan bir bölümle (tegazzül / nesîb) başladı halde *el-Kasidetü'l-hemziyye*'sinde konuya doğrudan girmiştir.

H. Peygamber'in doğumunu, hayatının safhalarını, diğer peygamberlere olan üstünlüğünü, gazvelerini, Hulefâ-yi Râşidîn devrinin sonuna kadar İslâm davetinin tarihî seyrini, İslâm'ın diğer dinler karşısındaki üstünlüğünü, Resûl-i Ekrem'in güzel ahlâkını, Ehl-i beyt'in ve ashabın faziletlerini güzel bir üslûpla işleyen *el-Kasidetü'l-hemziyye* manzum bir siyer olarak değerlendirilebilir. Bûşîrî'nin kasidede Hicaz yolculuğu esnasında gördüğü yerleri anlattığına bakılırsa Akabe körfezini dolaşarak kara yoluyla hacca gittiği anlaşılır. Şairin Hz. Peygamber'in methine dair şiirleri diğer manzumelerine göre daha güçlü, daha coşkulu ve sanatkâranedir. Bu tür şiirlerinde klasik kasidenin medih, nesîb, tasvir gibi temalarını nübüvvetin şanına layık biçimde işlemiştir. *el-Kasidetü'l-hemziyye*'deki tasavvufî unsurlar *Kasidetü'l-bürde*'sindeki kadar belirgin değildir. Kaside Kahire (1278, 1297, 1302, 1324) ve Tunus'ta (1295) defalarca basılmış, ilmî neşri Muhammed Seyyid Kîlânî tarafından gerçekleştirilmiştir (*Divânü'l-Bûşîrî* içinde, s. 1-29, Kahire 1374/1955).

el-Kasidetü'l-hemziyye'ye dair yirminin üzerinde şerh, ondan fazla tahmîs ve bir de taştîr yazılmıştır. Başlıca şerhleri şunlardır: 1. İbn Hacer el-Heytemî, *el-Minehu'l-Mekkiyye (Efâdül'l-kırâ li-kurrâ'i Ümmi'l-kurâ)*. Muhammed b. Sâlim el-Hifnî'nin hâşiyesiyle (*Enfesü nefâ'i-si'd-dürer*) birlikte basılmıştır (Bulak 1292; Kahire 1303, 1309, 1322). 2. Muhammed b. Ahmed Bennîs, *Levâmî'u envârî'l-kevâkibi'd-dürriyye* (Bulak 1296; Fas 1297,

1317). 3. Süleyman b. Ömer el-Uceyfi, *el-Fütûhâtü'l-Ahmediyye* (Kahire 1274, 1279, 1283, 1303, 1306, 1317; Bulak 1292; Muhammed Şelebî bu şerhi ihtisar ederek yayımlamıştır, Kahire 1344). 4. İbn Zekri el-Fâsî, *Şerhu'l-Hemziyye* (Fas 1330). 5. Muhammed Fethî en-Nazîfî, *Şerhu'l-Hemziyye* (*Mecmû'atü's-şûrûh* içinde, Kahire 1340).

Abdûlbâkî b. Süleyman el-Fârûkî ile (Kahire 1303, 1309) Muhammed Fethî en-Nazîfî'nin (*el-'Atfetü'l-kenziyye*, Kahire 1346) tahmîsleri ve Abdülkâdir Saîd el-Fârûkî'nin *Neylû'l-murâd fî taştîri'l-Hemziyye ve'l-Bürde ve Bânet Su'âd* adlı taştîri de (Kahire 1323) basılmıştır (eser üzerine yapılan diğer çalışmalar için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 313; *Suppl.*, I, 470-471).

BİBLİYOGRAFYA :

Bûsîrî, *Dîvânü'l-Bûsîrî* (nşr. M. Seyyid Kîlânî), Kahire 1374/1955; İbn Hacer el-Heytemî, *el-Minehu'l-Mekkiyye*, Kahire 1309; Serkis, *Mu'cem*, I, 84, 711; II, 1383; Brockelmann, *GAL*, I, 313; *Suppl.*, I, 470-471; M. Zağlûl Sellâm, *el-Edeb fî'l-Şa'ri'l-Memlûkî*, Kahire 1971, I, 262, 271-274; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, Beyrut 1972, III, 673-679; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, VI, 361-365.

MAHMUT KAYA

el-KASİDETÜ'n-NÛNİYYE

(القصيد النونية)

İbn Kayyim el-Cevziyye'nin
(ö. 751/1350)

akaide dair manzum eseri.

Asıl adı *el-Kâfiyetü's-şâfiye fî'l-intişâr li'l-fırkati'n-nâciye* olup beyitleri nûn harfiyle sona erdiği için *el-Kâşidetü'n-nûniyye* adıyla meşhur olmuştur; ancak Kâtib Çelebi tarafından yanlışlıkla "mîmiyye" olarak tanıtılmıştır (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1369). İbn Kayyim, *İctimâ'u cüyûşî'l-İslâmiyye* adlı eserinde (s. 172) kendisine nisbet ederek zikrettiği, ayrıca çağdaşı olan tabakat müellifleri tarafından onun eserleri arasında sayıldığı için manzumenin ona aidiyeti konusunda şüphe yoktur. Aruz vezninin kâmil bahrinde 5949 beyitten ibaret olan kaside, telif sebebini ve Ehl-i sünnet inancını kısaca açıklayan mensur bir girişten sonra farklı hacimlerden oluşan bölümlere (fasıl) ayrılmıştır.

Eserin ilk bölümünde cebir ve sıfatların inkârı başta olmak üzere Cehmiyye'ye ait itikadî görüşleri tenkitçi bir yaklaşımla ele alan İbn Kayyim, Ahmed b. Hanbel ile diğer bazı âlimlerin Cehmiyye'ye

karşı yazdığı reddiyelere atıfta bulunur, bu arada Selefiyye'nin karşı tezlerine ve delillerine de yer verir. Daha sonra kelâm sıfatı ve halku'l-Kur'an meselesini inceleyerek Allah'ın kelâmında lafız ve mâna ilişkisi üzerinde durur. İkinci bölümde Selefiyye ile Ehl-i sünnet kelâmcıları arasında ihtilâf konusu olan haberî sıfatlar ve özellikle arşa istivâ, ulûv, nüzûl vb. kavramlar ele alınır. Bunların zâhirî mânalarından çıkarılıp farklı şekillerde anlaşılmasını sıfatların yok sayılması (ta'tîl) şeklinde niteleyen müellif, söz konusu sıfatların ispatı için çoğunluğu Kur'an ve hadislerdeki nas ve işaretlerden ibaret olan yirmiyi aşkın delil sıralar. İbn Kayyim, te'vilin kelâmcılar tarafından yanlış anlaşılıp naslara uygulandığını ileri sürer ve bu terimin "nasları geniş bir biçimde açıklamaya" mânasına geldiğini, bu çizgiyi aşan yorumların te'vil sınırını geçip ta'tîl ve tahrîf boyutuna ulaştığını söyler. Öte yandan Selef anlayışını benimseyen hadis âlimlerinin kelâmcılar tarafından Hâricîler'e benzetilmesini ve onların Haşviyye, Mücessime veya Müşebbihe statüsünde görülmesini sert bir şekilde eleştirir. Manzumenin daha sonraki başlıkları, Muattıla genel adıyla anılan kelâmcıların görüş ve yöntemlerinin tenkidine ve istikamet ehli olarak tanıtılan Selefiyye metodunun savunulmasına ayrılmıştır. Bu bölümde iman esaslarını bozmak, naslarla istidlâl etmeyi ilim ve yakın ifade etmediği gerekçesiyle küçümsemek ve çeşitli bid'atlar üretmekle itham edilen kelâmcıların tevhid anlayışı ile Selef'e ait tevhid anlayışı arasındaki farklar ortaya konulur. Ayrıca sahih akılla sağlam nakil arasında çatışma düşünülmemeyeceği için Mu'tezile'nin sıfatları dışlayan veya Ehl-i sünnet kelâmcılarının haberî sıfatları yoruma tâbi tutan yaklaşımlarının vahyi ihmal etmek ve onun ortaya koyduğu tevhid anlayışını zedelemekle eşdeğer olduğu ifade edilir. Kasidenin son bölümü, Kitap ve Sünnet bağlarına sunulacağı belirtilen uhrevî mükâfatlara ve cennet tasvirlerine ayrılmıştır. Bu bölüm, müellifin aynı konudaki müstakil eseri *Hâdi'l-ervâh*'ın manzum bir özeti görünümündedir.

el-Kâşidetü'n-nûniyye, Selefiyye ekolünün İbn Teymiyye ile birlikte bir sisteme kavuştuğu ve Ehl-i sünnet kelâmına karşı alternatif olma arayışlarına girdiği bir dönemde onun en yakın takipçisi İbn Kayyim el-Cevziyye tarafından Selefî görüşlerin halk arasında yayılması amacıyla kaleme alınmıştır. Ancak kaside daha çok bir reddiye mahiyetindedir. Ele alınan ko-

nular arasında belli bir sistemin takip edilmediği eserde çok sayıda tekrar mevcuttur. Öte yandan diğer Selef âlimlerinin eserlerinde görüldüğü üzere kitapta belirgin bir mezhep taassubu ve farklı görüşlere yönelik sert eleştiri üslûbu hâkimdir.

Süleymaniye (Lâleli, nr. 2421) ve İstanbul Üniversitesi (AY, nr. 4608) kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunan *el-Kâşidetü'n-nûniyye*'nin çeşitli baskıları yapılmış (İstanbul 1318; Kahire 1319, 1345, 1987), Abdullah b. Muhammed el-Umeyr tarafından yeni bir neşri gerçekleştirilmiştir (Riyad 1416/1996).

el-Kâşidetü'n-nûniyye müellifi henüz hayatta iken tartışmalara konu olmuştur. Takıyyüddin es-Sübki tarafından *es-Seyfû's-şakîl fî'r-red 'alâ İbn Zefil* adıyla bir reddiye yazılmış, bu reddiye, M. Zâhid Kevserî'nin şerh niteliğindeki dipnotlarıyla birlikte yayımlanmıştır (Kahire 1356/1937). Sübki reddiyesinde İbn Kayyim'i konulara vâkıf olmamak, taraf tutmak ve her biri büyük bir âlim olan kelâmcılara yönelik eleştirilerinde küçük düşürücü üslûp kullanmakla suçlar. Ancak Sübki'nin reddiyesi kısa olduğundan ve bazan İbn Kayyim'in aşırı kabul edilen ifadelerinin nakliyle yetinildiğinden Zâhid Kevserî, gerekli gördüğü yerlerde uzun dipnotları koymak suretiyle bu eksikliği gidermeye çalışmıştır. Osman b. Ahmed b. Kâid en-Necdî tarafından ihtisar edilen kaside üzerine birçok şerh kaleme alınmış olup bunlardan bazıları şunlardır : Ahmed b. İbrâhim b. İsâ, *Tavzîhu'l-makâşid ve taşhîhu'l-kavâ'id fî şerhi Kâşidetü'l-İmâm İbni'l-Kayyim* (Beyrut 1382, 1383, 1406/1986); Abdurrahman es-Sa'dî, *Tavzîhu'l-Kâfiyeti's-şâfiye* (Kahire 1368; Ah-sâ 1407/1987); a.mlf., *el-Hakku'l-vâzîhü'l-mübîn fî tevhiidi'l-enbiyâ'* ve *l-mürselîn mine'l-Kâfiyeti's-şâfiye* (Kahire 1368; kasidenin yalnız tevhid konusuyla ilgili beyitlerinin ele alınıp açıklandığı bir şerhtir); Muhammed Halîl Her-râs, *Şerhu'l-Kâşidetü'n-nûniyye* (Kahire 1986; Beyrut 1406/1986).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Kâşidetü'n-nûniyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife); a.mlf., *İctimâ'u'l-cüyûşî'l-İslâmiyye* (nşr. Fevâz Ahmed Zemerî), Beyrut 1408/1988, s. 172; Takıyyüddin es-Sübki, *es-Seyfû's-şakîl* (tekmile M. Zâhid el-Kevserî, nşr. Abdülhafız Sa'd Atıyye), Kahire 1356/1937; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1369; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 158; Bekr b. Abdullah Ebû Zeyd, *İbn Kayyim el-Cevziyye: Hayâtühü, âşârühü, mevâridühü*, Riyad 1412, s. 287-289.

M. SAİT ÖZERVARLI